

Pravnik

2013

Prilozi

Oglašavanje lijekova - moralne dileme i pravni aspekti

Svatko od nas barem sat vremena dnevno provede pred televizijom, gledajući programe isprekidane reklamama. Isto tako, koristeći Internet, zatrpani smo raznim oglasima za različite vrste proizvoda. Znamo da nas reklamama nastoje privući da koristimo točno određeni proizvod. No, što kad se radi o lijekovima? Jesmo li svjesni da se neki lijekovi uopće ne bi trebali reklamirati niti oglašavati? Znamo li prepoznati razliku između lijekova i dodataka prehrani i znaju li to oni koji ih oglašavaju? Možemo li sa sigurnošću reći da takvo oglašavanje nije utjecalo na nas i da nećemo kupiti baš taj lijek? Na kraju, postoji li moralnost u takvom oglašavanju?

Danas, kad se bitka za kupce i potrošače vodi na brojnim frontovima, teško je ne pokleknuti pred izazovima masovnih medija koji nude brz pristup klijenteli. Tome nisu odoljele ni farmaceutske tvrtke koje vještim marketinškim trikovima i pažljivom propagandom utječu na nas kao kupce i potencijalne potrošače njihovih proizvoda. Vrlo je teško odrediti jesmo li ikada kupili određeni lijek pod utjecajem njegovog oglašavanja. Činjenica koja bi nam svakako trebala biti poznata u kontekstu oglašavanja lijekova jest da je oglašavanje određenih lijekova zabranjeno, a uz to, morali bismo znati i koji su načini oglašavanja dozvoljeni. Prema članku 82. i 83. Zakona o lijekovima (NN, br. 76/13), dozvoljeno je oglašavanje onih lijekova koji se mogu kupiti bez recepta, dok je zabranjeno oglašavanje lijekova koji se kupuju ili dobivaju na recept. Također, kategorija dodataka prehrani pripada skupini koja se smije oglašavati i reklamirati, što redovno i čine. Oglašavanje se može voditi putem konferencija za farmaceute i liječnike, preko odnosa farmaceut - kupac ili liječnik - pacijent, putem medija, plakata i letaka. Zabranjeno je oglašavanje onih lijekova koji nisu dobili dozvolu Agencije. Takve lijekove čak ni liječnici ne smiju propisati niti predložiti kao moguće.

Jedno je kad pod utjecajem reklame i oglašavanje kupimo odjeću u jednom određenom dućanu, a drugo je kad nas preko propagandnih poruka farmaceutske tvrtke navode na kupnju njihovog lijeka, navodeći potencijalne opće simptome koje većina ljudi može prepoznati kod sebe. Moralnost ovakvog načina oglašavanja je upitna jer nam se insinuira bolest ili neka druga mana, za koju nam je potreban baš njihov lijek. Ovakav pristup možemo pratiti već neko vrijeme kroz različite načine oglašavanja lijekova i dodataka prehrani. U razgovoru za ovaj esej, dogovorenom s farmaceutkinjom, saznala sam da farmaceutske tvrtke kroz različite kanale nastoje progurati svoje proizvode. Pritom smo zatrpani plakatima i reklamnim lecima koje možemo pronaći u ljekarnama, čak i kod liječnika u ordinaciji. Moralnost toga je, nedvojbeno, upitna. Liječnici bi, prije svega, trebali propisivati lijek na temelju zapaženih simptoma kod pacijenta, a ne prema navodima i nalogima farmaceutskih tvrtki. Budući da takav put propisivanja lijeka nije u potpunosti u skladu sa zakonom, odnosno sa zakonima većine civiliziranih zemalja, farmaceutske tvrtke su morale smisliti

drugačije načine kako da na legalan način ljekarnicima i liječnicima daju do znanja da propisuju i izdaju upravo njihove lijekove. Nama u Hrvatskoj, nije strana pojava raznih „darivanja“ liječnika ili ljekarnika koja možemo pratiti u vidu službenih putovanja u daleke i egzotične zemlje, na razne kongrese i seminare. Prema riječima autorice knjige „Lijekovi ili priča o obmani“, Lidije Gajski, mnogi su hrvatski liječnici i ljekarnici sudjelovali na „službenim“ kongresima u Aziji i drugim zemljama, na kojima se kroz višednevna događanja upoznaje kultura i znamenitosti dotične zemlje, a ne provode se seminari. Isto tako, dok smo pod utjecajem tih reklamnih letaka u ljekarni, koje nam ljekarnici suptilno stave u vrećicu pri kupovini, skloniji smo uzeti lijek za koji smo nešto pročitali ili čuli, nego samoinicijativno kupiti neki drugi lijek. Upravo su na taj način ljekarnici dobivali određene nagrade. Darove najčešće daju trgovački putnici velikih farmaceutskih tvrtki kao pogodnost prilikom prodaje određenog broja njihovih proizvoda. Osim takvog oglašavanje, farmaceutska se industrija okrenula i mnogo drastičnijem potezu, znatno smanjivši gornju granicu dozvoljenog odnosnog toleriranog kolesterola, šećera ili krvnog tlaka. Budući da takvi medicinski kriteriji moraju biti standardizirani za većinu svijeta, možemo zaključiti kako se trend izdavanja antidepresiva ili lijekova koji snižavaju krvni tlak proširio vrlo brzo i danas većina ljudi uzima lijekove protiv depresije ili visokog tlaka.

U posljednje su se vrijeme korupcijske afere stišale i situacija je nešto mirnija na polju lijekova. No, u razgovoru s farmaceutkinjom, otkrila sam da problem i puno veća opasnost leži u drugačijoj vrsti lijekova i dodataka prehrani. Većina nas smo korisnici interneta i sigurna sam da nam se nije samo jednom dogodilo da nas sa svih strana vrebaju reklamama za magične lijekove koji će nam pomoći u skidanju viška kilograma, koji podižu potenciju, koji će nam popraviti raspoloženje i koncentraciju pa čak i onih za koje se reklamira da liječe tumore i druge zloćudne i neizlječive bolesti. Pravno su riješena pitanja i zakonitost oglašavanja pravih lijekova bez recepta te se velike farmaceutske tvrtke strogo i pridržavaju tih zakona. Iako je često iritantan, čak i onaj mali brzi tekst na kraju oglasa nas unaprijed upozorava da se posavjetujemo s liječnikom i ljekarnikom prije nego što ga upotrijebimo jer se takav lijek ipak nalazi u prodaji bez recepta. Prema riječima magistre, trebali bi pogled skrenuti s pravih lijekova i pravno se pozabaviti onima koji to nisu. Na našem tržištu, ali i na internetskom tržištu, postoje brojne verzije poznatih lijekova koje nisu testirane niti imaju dozvolu da budu u prodaji. Čak i neki dodaci prehrani koji su tako deklarirani, zapravo to nisu i tu leži opasnost jer se oni mogu naći čak i u običnim trgovinama specijaliziranim za prehranu. Većina tih lijekova i tableta za mršavljenje je krivotvorena, a upitna je i njihova funkcionalnost. Problem u slučaju komplikacija poput smrtnog slučaja, u ovom slučaju, nailazi samu sveru moralne odgovornosti i vodi ka kaznenoj odgovornosti. Pitanje je sljedeće: tko je zapravo odgovoran i tko je u prekršaju? Jesu li to sami proizvođači koji bi trebali biti odgovorni za ugrožavanje zdravlja ljudi i dovođenja u opasnost života ljudi koji suvođeni oglasima kupili lijekove? Ili su možda odgovorni ljudi s televizije i novina koji su uopće dozvolili da se na njihovom kanalu oglašava neki tzv. lijek? Obmana i ugrožavanje života i zdravlja ljudi, kome god da se te optužbe pripisuju, nisu nimalo bezazlene. Osim toga, svi lijekovi koji su potvrđeni na hrvatskom tržištu su zakonski regulirani, no što je s alternativnim liječenjem koje je, također, jedan od načina na koji se možemo liječiti, a pitanje je, je li taj segment liječenja dobro reguliran u Republici Hrvatskoj. Većina europskih zemalja koje koriste homeopatske proizvode, poput Njemačke, Francuske ili Italije imaju pravnu regulativu o tome da su i ti lijekovi testirani i klinički dokazani. Kod nas takva regulativa ne postoji i ti proizvodi nisu testirani ni klinički dokazani što je sporno sa stajališta omogućavanja ljudima da se adekvatno liječe alternativnim mogućnostima.

Imajući u vidu sve navedeno, potrebno je prilagoditi i regulativu, kako bi se kazne za neovlašteno oglašavanje ili oglašavanje nedozvoljenih lijekova povisile. To bi moglo predstavljati problem za zakonodavca jer je općepoznata činjenica da je temeljit zakonodavni

postupak dug i zamoran proces, a farmacija zajedno s medicinom brza i rastuća disciplina. Regulativa postoji, ali je potrebno obrazovati ljude koji će znati prepoznati potencijalne opasnosti u oglašavanju lijekova.

Zaključno, načini oglašavanja lijekova, danas, različiti su i ljudi su skloni povjerovati različitim oblicima oglašavanja, pouzdajući se u stručnost liječnika i ljekarnika. Jasno je da se medicina i farmacija razvijaju i napreduju, te da je taj proces vrlo teško pratiti, no problem se javlja kad se neke prijašnje istine i temelji mijenjaju kako bi se povećala prodaja određenog lijeka ili dodatka prehrani. Moralnost takvih postupaka i legalnost dolaze u pitanje. Osim toga, navedena svojstva pojedinih lijekova i dodataka prehrani koji se nalaze na našem tržištu i internetu, veoma često ne odražavaju stvarno stanje. U tom slučaju, potrebno je obrazovati građane da znaju prepoznati kad se radi o prijevari, ali isto tako obrazovati i stručne ljude koji će se znati boriti protiv toga. Smatram da je pravo pojedinca na izbor načina liječenja, također, važno pravo, a budući da kod nas alternativna liječenja i pripravci nemaju oznake da su testirani i dokazani, to se pravo krši i ljudima se ne dopušta da imaju siguran alternativni način liječenja.

Zarada i novac pokreću svijet, međutim, smatram da medicina i farmacija ne bi trebale biti u službi novca, već u službi zdravlja ljudi i poboljšanja općeg standarda. Svake godine možemo vidjeti i pročitati kako se izdvajaju ogromne svote novca za cijepljenje protiv nekih „nametnutih“ bolesti. Ne bi li se za taj novac moglo kupiti cjepivo ili hrana za stanovništvo u Africi barem za jednu godinu?

